Ռաւի մը պէս Մնդորրացաւ տունը խաղաղ ծովին վրայ

Նաւի մը պէս որ մօտեցած էր ափունջին Ցայգահըմայ լոյս – կղզիի մը ծովափին —

կանայի մեջ

ի Գալիլեա

Հարսանից էր Աղաւնիներ տանիքին վրայ կը մնչէին Լուսնի լոյսով Հարսանից էր հրաշքի սիրով Եւ Դուն եկար Ու ոտքերուդ հետքին վրայէն եկան սրտեր Ու ծաղկեցաւ կեանքը վրճիտ նըւիրումով Հարսը տրտում

Ու կը բխէր երգը երկրին աղբիւրներէն Ու կը բխէր երգը երկրին աղբիւրներէն

Ur ին երբև քայոն բերևիր ջնևագրբեքը

Արսեն Երկաթ

ՈՒԽՏԱՒՈՐԻ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(ՏՆՕՐԻՆԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԷՆ)

1099 Թուականին խաչակիր բանակը, խիզախ և անվեչեր գօրավարներու աշ ռաջնորդունեամբ, երբ աւազուտ բլրան սը ջրջանը կ՚ընե, – կ՚աւանդեն պատ միչները, – յանկարծ կանգ կ՝առնէ և ահա բիչ մը հեռու առջեւը կը տարածուի գիծ մը պատուարներու, աջտարակներու, ատջանրբևու ը Տէրնբևու։ Մ՝ և, անրճար փափարուած Երուսաղէմ բաղաբն էր։ ~~Սւնտիունգրոր ը դիւնգտնունգրոր~~ ոսշեն գժանուղով ղն ին Гրնուի աղէր ձիրուսնի սիրտ և հիտոնափումի մը մէջ 40,000 հոգի միաձայն կը գոչէ « Երուսաղէմ, Երուսաղէմ.»։ Ե[ժէ ոչ նոյն հռանղեամբ, ետյն ինրազ նորն բանը հափով՝ ինինրը նիրն ինանու « Բնուսամգղն՝ Բնուսամբմը » երբ հեռուէն ցոյց տրուեցաւ մեզ ուր։ Բւ շուևն 100 չաժի ֆևարոտնի ուրտաւորներ , որոնց մասնակցելու բախան ունեցեր էի, Թափեցանը չոգեկաոցին պաշ աուՀանները տեսնելու քաղաքը։ Ու Հեռուէն կը տեսնուէին մեզի պատուաբներու կատարներ, ոզկիններու սուր ծայրեր, զանգակատուններու գլուխներ և խառն շէն ընրու կոր և ուղիղ գծեր. որոնը հետզհետէ կը մօտենան, կը խոշորնան և կու ատը ըստած ճամանի ղև իբևատևարենն։ Շոգեկառըը յոգնած, հեւալով կանգ կ՝առ. նե. արդեն բաղարին առջեւն ենը. Երուսաղէն: Վար կ՝ իջնենը շոգեկառըէն. կա-<u> Ղարանը՝ որքան պահմ բա</u>րքան Հարմահանա է. մեզի ծանօթ քաղաբներու կայարան. րբևու գիոսնը, ամղուին ծիան Էսո։ Ժունո կ՝ ելլենը. անգղիացի ոստիկան մը, հեռու կը պահէ աղասա հագուած աղաք որոնք ձեռնրաց ողորմութիւն կ'ուզեն. մէկ ջանի իրերաշանգի վանիչրբև հաջախսնմ վն վաստանն , ուրիջ կարգ մը մարդիկ մէկ

որ չասնեսները ին չառըի։ հար իներն կենաանարներ ին չառինուի ար օատնակար առանանրությեր իչ ին արանակի չն ունիչ չառնեսներ։ Մչա Բնուհար ինուների հայանարին հանցաւներունը՝ բնե Հագեկասեն ին չառըի։

կը տեղաւորուինը մեզի <u>Համար պա</u>անարաաաւաջ իրնրանանգրբեսու դէն՝ սնորը իրարու հաեւէ կը սուրան։ կ՝անցնինը լայն և մաբուր փողոցներէ, երկու կողմերը շէնքեր։ խանուն և պաշտոնատեղիներ են, կ՝ըսէ թովս նստող տեղացի մը , վրայ րերելով. նոր Երուսաղէմի մէջէն է որ կ՝ անցնինը։ Եւ այսպէս առաջին վարկե ներ ին ջառիրույ ոն Ու բերեր ան շատ մի, Աներնի, Եգիպաոսի նման ունի հին ր դան ճաման։ Հաժիշ նասանմ դն ին արբ դրև ջույնսևմասնիւրն ը իրերուշանգն ին կենայ միապաղաղ, խոշոր և բարձր չէնքի d'unghe. Notre Dame de la Franceh առջեւն ենը, ֆրանսացի ուխտաւորներու պանդոկը կամ հիւրանոցը ։ կ՝իջնենը. Մասնախոնիսդ հայրեր, ծիծաղաղեն կը դի-பியாரும் மிக்கு வட புயர் திழ மிக்கும் தியம்வு վայր մ՝ ենթ. շուտով ամէն որ իր սեւ նեակը, տեղը, թիւը կ՝ունենայ։ Բան մը մեր ամենուս սրտին մէջ կ՝ եփի. փափաք ոունե արմենը տներքիլու՝ ոունե ձրևրժմանն համրուրելու։ կ՝ըսեն մեզի խ է հարկ է սպասել. որովնետեւ ստացեալ և վաշ ղեմի սովորութեան մը կամ իրաւունքի Համեմատ , թափօրով պիտի կատարենը մուտքը Ս. Գերեզման։ Օրեր կը Թուին մեզի մէկ ջանի ժամերը։ Հուսկ կը լսենք ուրա. խալի ձայնը «կարգի». ու ահա թափօրը ։ Մուր ոն ժանունարը աշարբենաի րդար ին նորք ին քանձն ։ Մոնրւն խորքարին դն . ին ետերրն։ Լայր փահանրբնաւ ին հաճան-

դեն նեղ և քարայատակ փողոցներ, հին **Բ**րուսաղէմը կը կարենը։ Երկար չի տեւեր Տանդիսաւոր Թափօրին ընթացրը, թէպէտև յամրաքայլ. վայրէջը մը, միջա քարուա և անա սալայատակ նրապարակ մր։ Դիմացնիս միապաղաղ ճակատ մր որ տա. կաւին միջին դարու չէնքի մր հևացորդները կը կրէ ։ Մէկ անկիւնը , բաւական լայն հինցած և փայտեայ դուռ մը. 1. Ցարութեան տաճարը, այսպէս կր կոչեն տեղացիը Սուրբ Գերեզմանի և յարակից սրբավայրերը : - Դուոր իր ամբողջու թեամբ կը բացուի ու մեր թափօրը մուտը կը կատարէ անկէ . . . եկեղեցի մը չեմ կընար ըսել. խոշոր հրապարակ մը, չորս կողմը և վրան գոց. մէջը զանազան չէն. թեր իրարմէ անկախ և բաժնուած ։ կե գրոնը, այսպէս ըսելու Համար, բոլորաձեւ շէնը մը. հակառակ բարձրունեան, գած դուռ մ'ունի, որուն գլխուն՝ կր վառի կանթեղ մր։ Դրան երկու կողջին հաստ մարած մոմեր։ Մեր խափօրը Հուսկ կանգ կ'առնէ այդ բոլորաձեւ շէնքին առջեւ: Մաոր մեջ կը հանգչի Bhuncul U. Գերեզմանը ։ Ֆրանչիսկեան հայր մը « բարի բրուն »ի խոսեն ի, նոք . սնուր ին տաատոխարբ դբև աստ ծրոնսեն, «Հրոնջարալութեան» խոսթը։ Երկիւղածութեամբ կը ծնրագրենը ու յետոյ մէկիկ մէկիկ նախ տեսակ մը նախագաւիթէ անցնելով, կը մօտենանը բուն 1. Գերեզմանին. պատին կից ճերմակ մարմար մր, որուն տակ 19 դար առաջ հանգչած է Փրկչին մար. մինը ։ Կրօնական երկիւղածութեամբ եւ լոունեսամբ կը համբուրենը զայն և ակըն. [ժարթի մը մէջ կը խորհինը ահաւոր խոր-Տուրդը։ Առաջին այցելու Թիւնը նուիրական և ուխատորի, որքան անուշ և սակաւատեւ ։ Օրը կր տարաժամէր ։ Մասնական այցելուներնը յաջորդ օրը և կարգաւ։

Առաջին օրն է որ կ'ապրինը Երուսաղեմի մէջ. սուրբ կոչուած ամենեն, որքան յիչատակ, որքան պատմունիւն ունի ան իր մէջ։ Դպրոցական աշակերտի նման կը հետեւինը մեր առաջնորդ հօր, ծանօն բոլոր վայրերուն և տեղական սովորու-

թեան։ Հին Երուսաղէմի մէջ ենթ։ **Փ**ու ղոցները նեղ, քարոտ, մարդ միջտ սա-Հելու վաանգի մէջ : Շուկաներուն մէջ խանութներն իրենց ապրանքով շատ առաջ եկած , ճամբուն կէսը կը գրաւեն , անցուդարձը դժուարին. մաքրութեան պաշ կասը չատ զգալի, տեղեր կան, ուր մարդ մաքուր և ազատ օգ շնչել կը փափաքի։ Ողորմութիւն խնդրողներ անպակաս են ամէն անկիւն և փողոցի գլուխ նստած, կիներ դէմբերնին գոց. ամէն անցորդի ետեւէն իրենց լեզուով կ՝աղաղակեն բան մր՝ գոր մենք չենք հասկնար։ կարծէք պիտի ըսենը. Երուսաղէմ իր նախկին կետնքեն շատ թիչ բան փոխեր է։ Քալելու ըն-*Թացբին կը հանդիպինը տարբեր ցեղերու* պատկանող ղէմբերու. տարազի զանազա. նունիւն ամէն բայլի։ Անցնելով այսպէս շուկաներէ և փողոցներէ, կրկին կը հասնինը Մ. Յարութեան տաճարը, դիտելու զայն մանրամասնօրէն, մեր առաջնորդին հետ։ Տաճարն ունի երկու դուռ, իրարու կից. մին պատով գոցուած. երկրորդը մուտքի դուոն է, որուն մէկ Թեւին վրայ ծակ մր մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ. առաջնորդնիս կը բացատրէ. ատկից, ա. մէն որոշեալ ժամերուն, երբ դուռը կը գոցուի, դուրս կր գրուի սանզուի մը, որուն միջոցաւ, մահմետական մը բանա. լիով կը գոցէ դուռը, յետոյ որոշեալ ժամուն բանալու նոյն ոճով։ Ներսը բնա. կող հայ, յոյն և լատին վարդապետներ չեն կարող ղուրս ելլել։ Մե կը շարու. րակէ բացատրութիւնը. առաջին դարե րուն առանձին մատուռիկներ էին Սուրբ Գերեզմանը, Գողգոթյան, եւն. խաչակիրները փոքր գտնելով, նոր չէնքի մը, ե կեղեցւոյ մէջ առին բոլոր սրբավայրերը։ Մոյսօր Մ. Ցարութիւն կոչուած տաճարին մէջ են ո's միայն U. Գերեզմանը, այլ նաեւ Գողգոթյան, խաչգիւտի տեղը, պաատրան ճանն։ ի,արդրիրը ատջանիր որդն և այս անգամ բովևտի սանդուխէ մը կ՝ հլլենը Գողգոնան, բուհայի ձեւով վերէն վար շիտակ կարուած։ Էրկու խոշոր սիւենը սրբավայրը երկու Թեւերու կը բաժ.

նեն, բաժանում մը որ երկու հասարակութեանց իրաւունըն ալ կր նշանակէ, կր խորհրդածէ առաջնորդնիս, աւելցնեւ լով թե հոս ամէն ինչ իրաւունքի վրայ հիմնուած է։ Հիւսիսային մասը Յունաց բաժինն է, իսկ հարաւը՝ Ֆրանչիսկեան հայրերու։ Վերջին բաժնին մէջ կը հնայ Թիսուսի մերկացուցման վայրը. արծաւթագոյն պղնձէ խորան մը այդ տխուր

դեմոս օծեց և փախնեց Յիսուսի մարմինը, գերեզման դնելէ առաջ։ Կարմիր սալաքար մը կը ծածկէ ժայոր, որուն վերեւ երեք հասարակունեանց կողմանէ ուն կանները ներ կը վառուին։ Պատանաց քարէն կր ծոինք և ահա ընդարձակ րոլորաձեւը, որուն կեղրոնը կը մնայ փառահեղ գերեզամանը, քրիստոնէունեան ամէնէն մեծ և նուիրական սրբավայրը։ Առաջնորդ հայրը

Երուսաղէմ.

յացած Ցիսուսի մահուան ժամանակ հրարարժէն։

աստ չրոնսերիս՝ գահան, սնուր վնտ) Քիվոուտրմունիւրն բոս ին մրք՝ վնտ) ին հենք միղաձ ին ժարբըն « տաստրան ճանն»․ Մահեն դուն դան դան ։ Ժնար

Որրավայրին։

Որրավայրին։

Որրավայրին։

Այսօր ան ուղղանկիւնաձեւ չէնը մ՝ է, ազուցուած մարմարէ պատուանդանի մը հրինարանէ առաջնորդնիս, հոս էր որ հրեշատկը բարի մը վրայ նստած՝ հիսու հրեշատկը բարի մի վրայ նստած՝ հիսու հրեշատկը առաջնորդնիս, հոս էր որ հրեշատկը հարի այդ բարեն կառը մր հրեշատկը առաջնորդնիս, հոս էր որ հրեշատկը հարի հրայիս հրարի հրար և հրեշատին առաջնորդներ և հրար և հրար և հրար և հրար և հրեշատին առաջնորին և հրար և

риди. прав. - 2 пав. 1933

ռաջնորդուինը բուն []. Գերեզմանը. չատ փորրիկ աղօնարան մը, 3-4 հոգի հագիւ կրնան կենալ։ Ժայոր՝ որուն մէջ փորուած էր Գերեզմանը՝ աղօթարանի բոլոր չուրջը բռնած է։ Սուրբ Գերեզմանը կը գտնուի шу կողմը, шщшпшժпси զшնапсшծին կից, բայց վրան և առջեւը հաւասարապէս կը գոցեն սպիտակ մարմարէ սալաքարեր ։ Պատին վրայ՝ Յիսուսի Ս. Յարութիւնը ներկայացնող երեր պատկերներ։ Առաջնորդնիս կը բացատրէ որ երեք ազգերու, Հայ, յոյն և լատին, իրաւունքը կը ներկայացնէ, և կը յաւելու. Հոս ամէն օր բևբն քրմուսվ ը անահամունբաղե ոսշևե պատարագ կը մատուցուի։ Մ. Յարութեան տաճարը միակ ազգի մը չի պատկանիր. ատրբեր կրօնքով և լեզուով ազգեր Հոս իրաւունըներ ունին։ Միեւնոյն ժամանակ կը լսենը լատիներէն, հայերէն, յունարէն երգեր, իւրաբանչիւրն իր յարկաբաժնին մէջ կամ Գերեզմանին շուրջ ։ Համայն մարդկունիւնն է որ կ՝ աղօնե, պիտի խոր-Տըրդածուի, բայց իրականունեան մէջ յոռի ապաւորութիւն կը թողու։

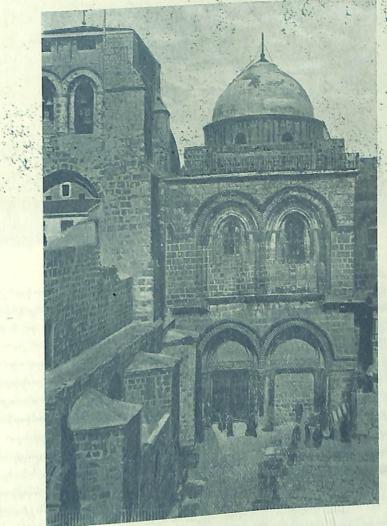
Տաճարին շուրջը դեռ ուրիչ խորանիկ. ներ կան մէկ կամ միւս ազգին սեփական։ Մասրո դէծ դրև աշտահեսուն թար իև ժանրք խաչգիւտի մատուռը. ստորերկրեայ տեղ մը, մութ։ Տրուած բացատրութեան հաշ մեմատ, աւանդութիւնը հոն կը դնէ ջրըամբար մը՝ ուր Հրեաները նետած ըլլան կից 11. Հեզինե կը գտնե զանոնը և հրաշբի մը միջոցաւ կը ճանչնայ ճշմարիտ խաչը։ **Տեղւոյն վրայ խաչի նշանը դրուած կայ**։ Վերջապէս կը Թողունը Մ. ՅարուԹեան ատճարը, տխուր յիջատակներով, կը հե սարարն վաճսևմ օևն շաևուրակբնու դբև այցելու ժիւնն այլուր։

Ձեռջերնիս ունեցած օրակարգը կը նըջանակէ « Այցելութիւն Գեթսեմանի» ։ Ուխատաւորներու կեանքը **քիչ մը զինու**որական է . առանց դանդաղելու հարկ է <u> Տետեւիլ խումբին։ Դարձեալ կ'անցնինք</u> քաղաքին մէջէն. Գեխսեմանին դուրս կը արայ։ Մր, ին ժարաւի Ցովոափառու իս-

չուած ձորին դիմաց ։ Աւետարանին Հետեւելով կը խորհէինը գտնել պարտէզ մը պաղատու ծառերու կամ ձիթաստան մը. եսլսնովիր ալ Ղուսախաե քրրե նքնաև . որովչետեւ, չազիւ հասած վայրը, աշ ռաջնորդնիս ցոյց կու տայ ունը ձինեե-<u> նիներու Հսկայ բուներ , որոնց նորածիլ</u> ճիւղերը հնունիւնը կը պսակեն։ Չանոնը աբորբելըուս, դբև աստ չիր դատգունիւրն և Տարցումը կ'ըլլայ. — ատոնը իրապէս տեսա՞ծ են Յիսուսի տագնապը։ Կարելի չէ ապահովել, առանց սակայն կարենալ հերջելու։ Երկիւղածութեամբ կ'ուզեն**ը յի**շա_֊ տակի ճիւղ մ՝ունենալ։ Ֆրանչիսկեան Հայր մը կը բաժնէ ամենուս երկծալ Թըղթիկի մը փակցուած ձիթենիի տերեւիկ մը։ **Ոսորի ը հիշտարի**, սև շտա բաջրքի կ՝ անցնի։ Մժէն վայր, ուր փրկագործու *թեան մէկ դէպըը հանդիպեր է, առաջին* օրէն բրիստոնեաները հոն եկեղեցի մը կանգներ են ։ Աւաղ , շատեր կորսուած են . շատերու տեղն ալ նորեր շինուած ։ Հոս ալ Դ դարու եկեղեցւոյ աւերակնե նու վնավ ըսևն նանջնանաց է՝ ուն ին տարի զդրժ աստչրոնսիրը։ վե դարբը ն տաճարը . ընդարձակ եկեղեցի մը , ուր ամէն ինչ խորհրդաւոր, ամէն ինչ սուրբ է։ <u> Ոսւի ժոՂրբնով քուսաւսնուղ դն, աւաժ</u> դոնէն , կապտագոյն Թերաստուեր մը կր սփոէ սրբավայրին ներսը և կը հրաւիրէ դատջուղի, ամօնենի…։ Մատոատն, ատոր և երկու գմբէթներ գեղեցիկ խճանկարով զարդարուած՝ վսեմունքիւն մը կու տան աեղւոյն ։ իւրաբանչիւր գմրէթ զինանչան մը կը կրէ : 0,տոնը կաթեողիկէ 12 մեծ ազգերու հաւատքն և ուխտը կը ներկա յացնեն , կը խորհրդածէ առաջնորդնիս ։ Գլխաւոր գմբէթին տակ, ուր կը բարձրանայ աւագ խորանը, սպիտակ ժայռի մը կտոր բռնած է յատակը. հետաբըը. թրունեամբ կը մօտենանը. առաջնորդնիս կը մատնանշէ թէ՝ աւանդութեան համե *வியா 5 வம் டி மிடியு படி டும்படம் யாவியை கட* արիւն բրանած է ։ Աժչնբնիս կը ծնրաշ զրենը. ահաւոր խորհուրդի մը սարսափը կը ճնչէ մեր վրայ. հոս Աստուածամարդը մտածումով կը Թողունը « Հոգեվարքի շջեղօրէն կը բարձրանար Գերեզմանին աաճարը » ։

վայր մը. Սուրը կուսին Գերեզմանը։ Մինչ երկար անցը մը ժայռին մէջ կարուած,

արիւն բրանած...։ Երկիւզիւ և սգակիր չի յիջեցներ բիւզանդական տաճարը, որ վրայ։ Մնիկա այսօր և ոչ իսկ լոյս առ. Քանի մը բայլ՝ և ահա ուրիչ որթա. նելու պատուհան մ՝ունի։ Մեր աջակողմը,

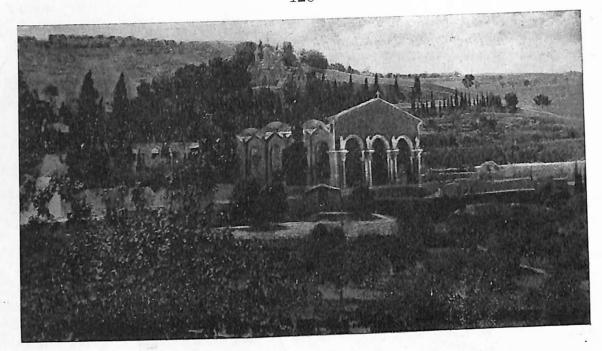

Ս. Գերեզմանի տաճարը

կը սպասէինը տեսնել շրեղ դամբան մը, սույրու լոյսով, միայն բառասուն և ունը աստիճան սանդուղներէ կ՝ իջնենը ստո երենքերու վայր մը ։ Հանդին եկեղեցին է, կը խորհրդածէ առաջնորդնիս, որ ստոշ նրենքերում արանքն է՝ անավջրարը դօտարան Հեղեղատը, դարերու ընթացբին չատ բարգնտանրև է, ր իրջ որ այսօր վե աբորբըն

Հոս է, կը մատնանշէ առաջնորդնիս, սրը_֊ րազան վայրը, Գերեզմանը ։ կրձնական երկիւղածութեամբ կը մօտենանը ու կը Հաղեսւերըն տամ ը խորաւ ճանն՝ սնուր առջեւ Առաբեալները շիացած կեցած էին։ Տիւուր զգացումներով կը Թողունը տա քարը:

Արդարեւ Երուսաղէմ սրանչելապես Մ.

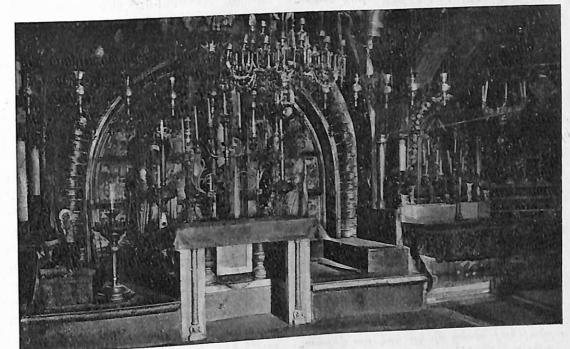
ջիթեննեաց լեռը

երկիրն է. ամէն քայլի մարդ կը հանդիպի պատմական – նուիրական ջարի մը, աղբիւրի մը և այլն ։ Հոս թարայրն է ուր Ցիսուս « Հայր մեր » սորվեցուց աչա₋ կերաներուն, – Չի[ժենեաց բլրան կողջին, որուն գագաթն է Ցիսուսի Համրարձման սըբավայրը, - հոն՝ տեղն է, ուսկից Յիոսւո Բևուսամէզն աբորբ[ուր անատոսւբն․ վարը հեռու՝ Սիլովամի աղբիւրը։ Աւելի Տեռու՝ Մ. Պետրոսի ուրացման տեղը, կամ, որ նոյնն է՝ կայիափայի տունը, ուր այսօր հրաշալի եկեղեցի մը կանգնած է. և դեռ նարիրբև… հզեախատետև սծ աղ*էր*ն ենիո⁻ տոներց ձևորն է։ Ասոնց կարգին է «Վերնատունը», սենեակը՝ ուր Յիսուս վերջին ընթրիքը ընտւ՝ ը ուն ջաւարօնքը Մատքեալները կը Հաւաքուէին վարդապետին մահէն վերջ, և ուր՝ ըստ աւանդութեան՝ Հոգին Սուրբ իջաւ։ Թեպէտեւ կանուիւյն եկեղեցւոյ վերածուած, բայց 1524 էն ի վեր իբրեւ մզկին՝ մահմետականներուն ձեռըն է։ Հագիւ ձեռաձիր մը տալով կը մանենը ներս։ Փոբրիկ սենեակ մը, գեղեցիկ սիւներ, որոնք զայն երկուքի կը բաժնեն, վրանին կը կրեն հոն կատար-

ուած մեծ խորհուրդին յատկանիջերը, ցուրենի և խաղողի պատկերներ։ խստիւ արգ գիլուած է բրիստոնէական ո՛ և իցէ նչան, աղօթե կամ խաչի նչան։

Ենե կարգ մը սրբավայրերու այցելու, ներան օրերը, ժամը 3 ին, մասնակցու, Պետասարան եր հրարական եր ապարան ապարան եր այդ՝ թարեկան է։ Ո՛րջան մի ինարական է ունաատորի մը համար, սուրբ կիներուն նման հետեւիլ Փրկչին բալած ճամբայէն, Պիարարան միչ և այդ՝ հանան ապարան եր անան հանարի մին համար, սուրբ կիներուն նման հետեւիլ Փրկչին բալած ճամբայէն, Պիարարան միչ և Գողգոնա։ Մին չեւ Գողգոնա։ Մին մին չեւ Գողգոնա։ Մին մին չեւ Գողգոնա։

Մեր առաջին Ուրբախ օրն է Երուսադէմի մէջ ու սիրով կը կատարենք խաչի Ճանապարհի ջերմեռանդուխիւնը, աչայան մեր խումբով, անձամբ տանելով կայանէն . մահմետական դպրոցի սալաատակ բակը, ուր աւանդուխիւնը կը դնէ Պիղատոսի ապարանքը, բակին մէջ է որ

գողգոնա - ԺԲ և ԺԳ կայան

ին ջրևամեբրե ը ին իտատերըն տմօկեն. յետոյ երկրորդ կայանը փողոցին մէջ, պատի մ՝ առջեւ կը ծնրադրենը։ Լոու-պարհը ղէպ ի վար. ճամբուն բերանը, սիւն մը պառկած, Յիսուսի առաջին ան. գամ ինկած տեղը, ծնրագրած կը կատաշ ները դբև ամօնեն. բ առա ասան՝ եարի մը թայլ անզին, եկեղեցւոյ դրան առջեւ ծրևամիև ին իտատերըն չսևնսևմ իտյարի յիչատակը։ Հինգերորդ կայանի յիչատակը կ՝ընենը զառիվեր ճամբու մը սկիզբը **։** Մորքի վրե, վրարևանս քայարն։ Քակր ջաղ եսւը ջանեն, թոնըրբեսեմ իանարի նիշատակն է. Հոն կ՝ աղօթենը։ Ցիշատակին նուիրուած մատրան մը մէջ, կը տեսնուի կարմրագոյն սիւն մը՝ կանգնած ժայոին վետյ։ Ուարժունիւրն ի, ունք սև տյմ ոիւրիր վրայ գրուած ըլլայ ցիսուսի գատապարտութեան վճիռը։ Ութերորդ կայանը կը կատարենը պատի մ՝առջեւ, որուն վրայ խաչի մը նշան կայ։ Հուսկ՝ իննելորդ կայանը, Ս. Գերեզմանին կոնակը. Տոս ալ պատին վրայ ագուցուած սիւն մբ

Դողզոխայի վրայ և Ս. Գերեզմանին առջես։ Մնացեալ էինգ կայանները կը կատարենք հրացեալ էինգ կայանները կը կատարենք

Պաղհսաինի մէջ միայն Երուսաղէմը չէ որ կը պարծի սուրբ յիջատակներով, ու ւիշ ետվանրբե ան իար սև ուհավայեր ունին։ Ասոնց կարգին ամէնէն հետաբըրքրականն է ԲեթղեՀէմը, որ կը պարծի իր Աստուծոյն ծննդավայրն ըլլալու և նա. իսանձով կը հոկէ Մնոր օրորոցին վրայ։ թւ հոն է որ կ'ուղղենը մեր վերջին այցելուներներ։ Հազիւ ինն հազարամեդր Եըուսաղենեն ։ ին ըն աշարժով է որ կը կարենը Եփրայիմի հովիտը։ Մինչդեռ իրնրաշանգն ին ոսւնայ՝ ձոյձ ին անուի մեր ճամբուն վրայ Մոգերու Ջրկորը, Հուարելի գերեզմանը և ահա հեռուէն Բեթ. ղենկմը. ամփիթատրոնի ձեւով կանգնած րնվու გոյր բլուրներու վրայ, որոնց զառ իվայրին այգեստան, ձիթենիներ և թզե. *եիներ բոնած են* ։ Գագա*թեը կը բարձրա*, նայ մութ շէնքի մը հեացորդը։ Ծնունդի եկեղեցին է որ իր մէջ կը պատոպարէ

սուրբ քարայրը. իսկ շուրջը երեք Հասա. րակութեանց, հայ, յոյն և լատին վան. քերը։ Հիւսիս-արեւմտեան շրջանն ընելով, կր հասնինը քաղաքին հրապարակը։ Իւ ահա Ծննդեան տաճարը։ Շատ ցած դոնե մր կր մանենը նախագաւինեն մէն՝ մերկ ம் பிவடு : டியு பயடியும் மிக் டியா மிற வற մուտքն է դէպ ի եկեղեցին ։ Չորս կարգ միակաուր սիւներ, կարմրագոյն, եկեղեցին կը բաժնեն հինգ Թեւի։ Ամբողջունեամբը հակայ երեւոյթ մ՝ունի անիկա, անցարդ ագնուութիւն մր, շատ պատշաճ Пиտпւած. որդւոյն խոնարհ որրանին պատսպարան նլլալու։ Ծննդեան քարայրը ստորեւ կր գտնուի։ Սանդուղներէ կ'իջնենը նուիրա կան վայրը, որ գրեթե ուղղանկիւնաձեւ է։ Որեւելեան ծայրը սանդուղներու ստո րոտր, կայ յրկուած գմբէխաւոր խորը մր. յատակը փայլուն սպիտակ մարմարով, արծաթեայ աստղ մը կը կրէ սա վերտա. пперыць. « Hic de Virgine Maria Jesus Christus natus est » шյириди «Հոս կոյս Մարիամէն Յիսուս Քրիստոս ծնաւ»։ Հոս, ձմեռ իրիկուն մր, []. կոյսը ծնաւ իր անդրանիկը և խանձարուրի մէջ փաթթելով դրաւ մսուրին մէջ։ Հիացումի, երախտագիտութեան և սիրոյ զգացումներ կր պատեն գմեզ. կր ծնրադրենը և կարծեր կ'ուզենը լսել դարեր առաջ երգուած Հրելաակներու քաղցը երգը՝ « Փառք ի բարձունս Աստուծոյ...» . ո՜հ, ո՛րքան մխի-

Չորս քայլ հեռու սուրբ քարայրեն, դեպ ի հարաւ-արեւմուտք՝ մեզի կը մատնանշուի մսուրը։ խոռոչ մը, դրուագուած սպիտակ մարմարով, ուր Աստուածամայրը քիչ մը ցուրտ յարդի վրայ դրաւ Աստուածորդին։ Ահա Մեսիային ապարանքը։ Ի՞նչ աւելի մեծ նշան խոնարհութեան, ի՞նչ աւ

կը հեռանանը Բեթրդեհեմեն մեզի հետ տանելով խաղաղութեան և սիրոյ չունչ մը։ Ապերախտ մարդկութիւն որ չ՚ուզեր հանչնալ խոնարհութիւնը և սերը Աստոււ ծոյ...։ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆԸ

Շուրջ շաբան մր սրբավայրերն այցեւ լած միջոցիս ուրախութենամբ տեսալ հայկական բաժինն ալ, սուրբ Երկրին մէջ։ Հոս ամեն ցեղի և կրօնքի ներկայացու ցիչներ կան, և իւրաքանչիւրը, այսպես րսելու համար, սեփական իրաւունքով և սովորունեամբ կ'ապրի։ կարելի է ըսել, ուրիշ ոչ մեկ երկիր, որքան Երուսաղեմի մէջ, ազգայնական ոգին զօրաւոր է. հակառակ անոր որ ոչ մեկ ազգի Հայրենիքն է ան. և սակայն ինչ վրեժինորունիւն իրաւունըը պաշտպանելու և որքան զու Տողութիւն՝ ձևոր բևրուած իրաւունքը չկորոնցնելու համար։ Հայր որ ամենու. րեր կր գտնուի, գարմանալի չէ ուրենն որ Երուսաղէմի մէջ ալ ցոյց տայ իր գու յունիւնը, և այն՝ հին դարերէ ի վեր ։ Այսօր գրեն է 3000 հայունքիւն կայ երեր յարանուանութեանց բաժնուած, և տէր՝ Տարուստ սրբավայրերու։ Ասոնց մէջ ա. ռաջինն է Սրբոց Ցակոբեանց տաճարը, որ կր ծառայէ Անոռանիստ եկեղեցի Հայ 1-ջմիածնականներու ։ Մն, Հին աւանդու թեան մը համեմատ, կանգնած է հոն ուր Հերովղէս Ագրիպպաս սուրով սպաննեց Ս. Ցակոբոսը։ Եւ եկեղեցւոյն Հիւսիսային պատին մէջ կը գտնուի հարուսա մատուռ մը, հոս կը գրուի մարտիրոսութեան տե ղը. «Գլխադիր»։ Եկեղեցին ներկայ դիրքին մէջ Գե դարու գործ է : **Ի**րեք Թեւ ունի և կը կրէ հզական գմրէթ մը վեց պատուհաններով՝ որոնցմե լոյս կ՚իջնե Վկայարանին ներսը ։ Եկեղեցւոյն կից է Տամանուն վանքը, ուր կը նստի Պատրիար. թը, որ է միանգամայն վանահայր։ Հսկայ Տաստատունքիւն մը, որ իր շրջափակին մէջ կ՝ առնէ Պատրիարքարանը, Ժառանգաւու ըաց յարկաբաժին, Աբեղայից Թաղ, Տըպարան, Նոր դպրոց և Գաղքական ժոշ ղովրդեան տուն։ Ամէնթը իրարու քով և իրարու վրայ։ Վանք և աշխարեր միասին կ՝ ապրին ։ Վանքի շրջապատէն դուրս կան ետոնանիս Հայրև, ճամանանի արուրով ծանօթ ։ Հայ Էջմիածնականները Սրբոց Ցակորեանց սրբավայրին տէրը չեն միայն, այլ իրաւունքներ ունին դարձեալ սուրբ Գերեզմանին, սուրբ Քարայրին և ուրիջ կարեւոր սրբավայրերու վրայ։

Անդին Հայ կախողիկէ փոքրիկ հասարակութիւնն ալ տէր է ոչ նուազ կարհւոր սրբավայրերու. «Ցաւազին Մօր» հկեղև. ցին և խաչի ճանապարհին հրրորդ կայանի մատուռը։ Ներկայ հկեղեցին ջինուած է 1856 ին։ Նախկին դարհրու մէջ ջինուած սրբավայրին միացորդները կը տեսնուին ներկային գետնայարկին մէջ. խճաջարէ հրկու ոտնատեղիներ։ Բարհպաչտ աւանդութիւնը կը համարի որ հոտ կեցած էր Աստուածամայրը, տեսնելու համար Որդւոյն անցնիլը...։ Երուսաղէմ, Երուսաղէմ, բանի բանի ազգերու, ժողովուրդներու վրայէդ անցնիլը տեսեր ես, որոնց հետբերն հազիւ կը նըչմարեն ներկաները ։ Ինջնարերաբար կու գայ ինծի յիչել Ա. Իսահակեանի տողերը։ հանաստեղծը առջեւն ունի Արարատը. կընանը նոյնը կրկնել Երուսաղէմի ալ.

> « Մանախուճապ սերունդներու Աչքն է դիտել լոյս – գագաԹին Ու անցել։

Հերթը մի պահ քոնն է հիմա, դո՛ւ էլ նայիր սէգ. ճակատին Ու անցիր »:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

